

Türkçe'de Söylem Belirleyicileri

Nurdan Özbek

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Giriş

Bu çalışmanın amacı literatürde çeşitli tanımlarla geçen ve bizim genel olarak 'söylem belirleyicileri' diye adlandıracağımız dil birimlerinin neler olduğunu ortaya koymak ve Türkçe konuşma dilinde bu sözcüklerin üstlendiği işlevleri araştırmaktır. Bir doktora çalışmasına dayanan bu incelemede sonuçların bir kısmı örnekleme yoluyla sunulacaktır.

Söylem belirleyicileri İngilizce'de ve başka dillerde pek çok dilbilimci tarafından ele alınmıştır. Konuyu ele alan dilbilimciler arasında Longacre (1976), Carlson (1984), Maynard (1989), Brody (1989), Biq (1990), Valentine (1991), Tanaka (1994), Kryk (1992), Saint-Pierre and Vadnais (1992), Bakker (1993) and Færch and Kasper (1984) ve Aijmer'i (1986) sayabiliriz. House and Kasper (1981), Testa (1988), Beach and Lindström (1992), Shible (1989), Maschler (1994) ise söylem belirleyicilerini karşılaştırmalı olarak incelemiştirlerdir.

Söylem belirleyicileri literatürde çeşitli adlarla anılırlar. Bunlar arasında *söylem bölümleri belirleyicileri* (*boundary markers*, Sinclair and Coulthard 1975, örnek: OK, right, tamam, *bağlaçlar* (*connectives*, Blakemore 1987, örnek: *but ama*), konuşma sırasındaki boşlukları doldurucu sözcükler (*filler*, örnek: *well, şey*), *duraksama belirleyicileri* (*hesitation markers*, örnek: *ee, erm*), konuşmacının düşüncelerini toplamaya çalıştığını işaret eden belirleyiciler (*evincives*, Schourup 1982, fumbles Edmondson 1981, örnek: *anyway, neyse*), *uzlaşım belirleyicileri* (*compromisers*, James 1983, örnek: *aslında, işte, actually, you know,*), *akıcılık belirleyicileri* (*conversational greasers*, örnek: *and then, ondan sonra*) gibi farklı sözcük türlerine ait birimler bulunur. Bazen ünlemler (*oh, aa*), bağlaçlar (*and, but, ve, ama*), belirteçler (*aslında, actually*) söylem belirleyicisi işlevi üstlenirken bazen de konuşma dilinde kalıplaşmış deyişler bu işlevi üstlenirler (*you know, I mean, biliyor musun, bir de şey*).

Avrupa'da söylem belirleyicileri üzerine ilk çalışma 1975 yılında Sinclair ve Coulthard'ın sınıf-içi söylemi inceleyen araştırmalarıdır. Sinclair ve Coulthard 'OK' ve 'right'ın sınıf-içi söylemde söylemin bölümlerini belirlemek ve söylem yapısını parçalara bölerek düzenlemek amacıyla sıkça kullanıldığına dikkat çekmişlerdir.

Söylem belirleyicileri dünya dillerinde yaygın olarak kullanılan birimlerdir. Bunlara örnek olarak İngilizce'den (*well, you know, actually*), Türkçe'den (yani, işte, şey, ya), Almanca'dan (*doch, halt, ja, eben*), Hollanda dilinden (*dan, toch, wel, eens*),

Norveççe'den (vel, vissti, nok, da) (Jucker, 1993: 436), Fransızca'dan (donc, alors, eh, bien, bon) ve Fince'den (no, niin, tota niin) verilebilir.

Söylem belirleyicilerinin kullanımı o kadar yaygındır ki ilk kez duyduğunuz bir dilde bile ilk dikkatinizi çeken şey belli sözcüklerin oldukça sık bir şekilde kullanıldığıdır.. Örneğın, çalışmamızda incelenen, Türkçe söylem kesitlerinde sıkça rastladığımız, *şey* ve *tamam* sözcükleri dilimizi bilmeyen yabancıların dikkatini çeken ilk sözcükler olmuştur. Bunların kullanımı o kadar sıktır ki günlük konuşma dilinden alınan herhangi bir söylem kesitinde *işte, şey, ya, yani*'ye rastlamamız neredeyse olanaksız gibidir (Yılmaz 1994). Aynı durum, İngilizce'de *you know, well, actually* için geçerlidir.

Dilbiliminde son on yıllık süreç içinde günlük konuşma söyleminin incelenmesine artan ilgiyle birlikte söylem belirleyicileri de dikkat çekmiştir. Daha önceleri bu dil birimlerinin söylemdeki boşlukları doldurmaya yarayan anlamsız, boş sözcükler olduğu düşünölmüştür. Konuşmacılara bu sözcüklerin anlamı sorulduğunda düşünmek için kullanılan boşlukları doldurduğunu söyleyeceklerdir. Söylem belirleyicilerinin özensiz dil kullanımı belirtisi olduğunu savunanlar da vardır (Andersson and Trudgill, 1990: 18). Watts'ın (1989) çalışmasına katılan konuşmacılara söylem belirleyicilerini sık kullanan kişiler hakkında ne düşündükleri sorulduğunda verilen cevap 'ifade bozukluğu' ve 'eğitimsizlik belirtisi' olmuştur ve bunu ifade ederken konuşmacıların kendilerinin bu sözcükleri ne kadar sıkça kullandıklarının farkında olmadıkları dikkat çekmiştir.

Söylem belirleyicilerinin yukarıdaki şekilde algılanmalarının bir nedeni de bu dilsel birimlerin 'söylem içeriğine anlamsal açıdan hiçbir katkıda bulunmamaları' (Quirk 1988, Biber 1988) olabilir. Başka bir deyişle aşağıdaki örnekte kullanılan söylem belirleyicileri çıkarıldığında anlamsal bütünlük bozulmamaktadır:

F: Sorunlarımız oldu şeyle ilgili, **ee yani** otelin odasıyla ilgili **yani**.. bazen sıcak su akıyordu, [N: **tamam**] bazen soğuk su [N:hı hı] **Ondan son**..O yüzden bi kaç kez orda çalışan kişiyi çağırdık. Sifon için de..(gülür) [N:(gülür)] bir çözüm bulamadık. [N:**Tamam**].

Bu anlatıda konuşmacı devamlılık belirleyicileri olan '*ee*', '*ondan sonra*' yı kullanarak anlatacaklarının devam ettiğini belirtmektedir. Birinci '*yani*' konuşmacının anlatımında bir kopukluk olduğunu farketttiği için (kısa bir süre için hatırlayamadığı sözcük yüzünden) dinleyicinin dikkatini yeniden anlatıya çekme amacıyla kullanılmıştır. İkinci '*yani*' ise bir açıklamadan önce gelmektedir. Konuşmacı burada otel odasındaki sorunun ne olduğunu daha ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Dinleyicinin '*tamam*' ları ise '*seni dinliyorum, devam et*' mesajı vermektedir.

Göröldüğü gibi yukarıdaki söylem kesitinden söylem belirleyicilerini çıkarmak anlatılmak istenen şeyin anlamsal içeriğini değiştirmeyecektir. Bu noktada aklımıza gelen önemli bir soru 'peki o zaman bu ilgeçler neden bu kadar sıkça

kullanılmaktadır? 'işlevleri, 'söylemdeki bağdaşıklığı sağlamak' (Schiffirin, 1987), 'söylem kesitleri arasında ilgi kurmak (Jucker, 1993), yoksa 'konuşma sırası ve konu değişikliklerinde düzenleyicilik işlevi mi üstlenmektedir? Tüm söylem belirleyicileri bu işlevlerin hepsini birden mi üstlenirler, yoksa hepsinin tek tek söylem içinde farklı işlevleri mi vardır? Ve bu farklı işlevler sözcüklerin kendisinden mi, yoksa içinde kullanıldıkları söylem kesitinden mi kaynaklanmaktadır? Bu soruların hepsi çalışmamız için büyük önem taşımaktadır ve bunları yanıtlayabilmek için topladığımız veriler ve kullanılan yöntem aşağıda belirtilmiştir.

Veri

Çalışmamız Türkçe'de ve İngilizce'deki söylem belirleyicilerinin kullanım benzerlikleri ve ayrılıklarını inceleyen karşılaştırmalı bir doktora çalışmasına dayanmaktadır. Bu yüzden veriler her iki dilde de toplanmıştır. Ancak bu inceleme yalnızca Türkçe'deki söylem belirleyicilerini içerdiğinden bu bölümde yalnızca toplanan Türkçe veriden söz edilecektir.

Veriler anadili Türkçe olan konuşmacıların günlük konuşma dilinden alınmıştır. Kayıt için küçük bir kaset-çalara bağlanmış, araştırmacının üzerine gizlice yerleştirilmiş bir mikrofon kullanılmıştır. Konuşmayı doğal akıcılığı içinde kayıt edebilmek için kayıt süresince konuşmacıların kayıt edildiklerinden haberleri olmamıştır. Konuşmacılar kayıt edildiklerini ancak konuşma bitiminde öğrenmişler ve her konuşma için tüm konuşmacıların izinleri tek tek alınmıştır. Veri toplarken bir tek ikinci veri türünde¹ (kısa öyküler) konuşmacılara kayıt edilecekleri söylenmiştir.. Bunun nedeni de her günlük söylem kesitinde bu öykülerin kendiliğinden ortaya çıkmayı ve araştırmacının veri toplamak için kullandığı sürenin kısıtlı oluşudur. Ancak, bir-iki dakikalık uyum süresinden sonra konuşmacıların kendilerini tamamen anlatıya verdikleri gözlenmiştir. Bunu sağlayan önemli bir etmen de konuşmacıların araştırmacının bu öyküleri ne amaçla kullanacağından habersiz olmalarıdır.

Toplam veri 8233 sözcükten ve bir buçuk saatlik 12 farklı söylem kesitinden oluşmaktadır. Konuşma uzunluğu kişisel konuşma hızı farkları göz önüne alınarak zamanla değil de sözcüklerle ölçülmüştür.

Konuşmacılar yaşları 23-50 arasında değişen, en az yüksek öğrenim görmüş yetişkinlerdir ve cinsiyetleri eşit olarak dağılmıştır. Seçilen mekanlar ev ve ofistir ve konuşmacılar arasındaki yakınlık genellikle arkadaş, meslektaş düzeyindedir.

¹Toplanan veriler üç farklı gruba ayrılmıştır: 1. 'havadan-sudan' konuşmalar 2. anlatılar 3. tartışmalar

Yöntem

Seçilen konuşmalar önce kağıda dökülmüş ve tüm söylem belirleyicileri tek tek incelenmiştir. Söylemde ortaya çıkan bir sözcüğün söylem belirleyicisi olup olmadığı ise şu şekilde sınanmıştır.

1. Kullanılan sözcükler tümce bazında değil de söylem bazında olmalıdır. Örneğin, aşağıdaki birinci örnekte '*biliyor musun*' bir söylem belirleyicisi değil tümcenin eylemidir. İkinci örnekteki '*biliyor musun*' ise konuşmacının söylemin akışını değiştirecek bir konu ortaya attığını belirtmektedir ve bu yüzden söylem belirleyicisidir:

- a. Cem'in mezun olduğunu **biliyor musun**?
- b. **Biliyor musun**, Cem mezun oldu.

2. Belirleyici söylemden çıkarıldığında sözdizimsel ve anlamsal bütünlük bozulmamalıdır.

3. Görevsel sesbilimsel açıdan incelendiğinde, kullanılan söylem belirleyicisi vurgu, ton ve duraksama açısından tümce yapısından bağımsız olmalıdır. Örneğin, çalışmamızda belirleyiciler kullanıldıkları söylem yönüne göre (directionality) *sağa yönelen ve sola yönelen* ('right-hand/left-hand discourse markers', Watts 1989) *belirleyiciler* olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Bu ayrım, belirleyicileri söylem içindeki diğer sözcüklerden ayırd etmemizde yardımcı olmuştur. Aşağıdaki iki örnekte söylem belirleyicileri farklı bir ton biriminde kullanılmıştır. Bu ayrım aşağıdaki örneklerde virgül kullanımıyla gösterilmiştir:

- a. Artık Cem mezun oldu, **biliyorsun** (sağa yönelen belirleyici).
- b. **Biliyorsun**, artık Cem mezun oldu (sola yönelen belirleyici).

4. Fraser'in(1990) da belirttiği gibi bir sözcük söylem belirleyicisi olarak kullanıldığı zaman bu onun söylem içindeki tek işlevidir. Örneğin, ama bu şekilde kullanıldığında iki farklı görüş arasındaki zıtlığı belirten bir bağlaç olarak değil de kullanıldığı söylem kesitine göre değişen işlevleri olan bir belirleyici olarak kullanılmıştır. Tartışma verilerinde ama'nın zıtlık ifade etmediği halde, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, konuşmacının elinden sırasını kapmak ve konuşmacının ortaya attığı savı vurgulamak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Aşağıdaki örnekte konuşmacılar Türkiye'de tatildeyken kızına saldıran bir kişiyi savunma amacıyla öldüren bir Alman turistın tutuklanmasının doğru olup olmadığını tartışmaktadırlar²:

²Örnekteki sembol (L) örtüşen konuşmaları göstermektedir.

- N: Ama bu çok anlamsız geliyo bana, hayır.
 Z: [hadi bi söylesene! Kim karar verecek?
 N: Yani izin mi verecekti sonuçta ?
 Z: [bi dakika canım kim karar verecek?
 İ: [Ama bi ölüm var kızım ortada bi gasp edilmiş.

Söylem belirleyicilerinden bazılarının söylemdeki işlevi ait oldukları sözcük türündeki işlevleriyle örtüşür. Schourup (1985) bunu her söylem belirleyicisine bir 'çekirdek' ('core meaning') anlam yükleyerek ifade etmiştir. Schourup'a göre bir söylem belirleyicisinin farklı söylem kesitlerinde farklı fonksiyonları olabilir ama her kullanımında bu 'çekirdek' anlam bulunmaktadır.

Örneğin, yukarıda örneklediğimiz *ama* bağlacı zıtlık ifade etmemektedir. *Ama*'nın iki şeyi karşılaştırmak ya da zıtlık ifade etmek için kullanıldığı her söylem biriminde bağlaç olarak kullanıldığını iddia etmek doğru olmaz. Bize bu konuda yol gösteren en önemli etmen böyle bir parçacığın tümce düzeyinde mi yoksa söylem düzeyinde mi kullanıldığı olmuştur. Kısaca, *ama* kendinden hemen önce veya sonra gelen fikirleri bağlamak için kullanılıyorsa konumuz dışıdır, eğer işlevi daha geniş bir söylem kesitine yayılıyorsa söylem belirleyicisidir (Ruhi 1994, Ilgın ve Büyükkantarcıoğlu 1994).

Sonuçlar

8233 sözcükten oluşan Türkçe veride dilimizde söylem belirleyicisi olarak kullanılan 65 farklı sözcük ortaya çıkmış ve bunların pek çoğunun kullanıldıkları söylem kesitine göre farklı işlevler yüklendikleri bulunmuştur. Şimdi veride ortaya çıkan söylem belirleyicilerin bir kısmının görevlerini örneklemek amacıyla araştırmamıza katılan konuşmacıların anlatılarından birini inceleyelim:

- F: Geçen yaz Feray'la birlikte Bodrum'a gitmiştik. Orda Yalıkavak di-ta bi otelde kalıyoruz, ee otelin sahibi **de**₁ biz...benim eniştenin arkadaşı. **Tam m**₂? Bi eh otel iki katlı. ikinci katında biz kalıyoruz (öksürür). [N: (güler) **ee**₃?] **Fakat**₄, bizim sifonlar... (güler) pek iyi çalışmıyor [N: güler]. Ee.. bi takım sorunla... (güler).. **Sonra**₅...(güler)..
- N: Hah hah (güler) bi takım ne?
 F: Sorunlarımız oldu **şey**₆le ilgili, ee **yani**₇ otelin odasıyla ilgili **yani**₈.. bazen sıcak su akıyordu, [N: **tamam**₉] bazen soğuk su [N:hı hı] **Ondan son**₁₀. **O yüzden**₁₁ bi kaç kez er orda çalışan kişiyi çağırdık. Sifon için **de**₁₂..(güler) [N:(güler)] bir çözüm bulamadık. [N: **Tamam**₁₃] (öksürür).
- N: Çekemiyosunuz **yani**₁₄ sifonu?

- F: -Çekemiyoruz. [N: Hı hı] Ee.. o **yüzden**₁₅ hep yan taraftantaki odanın sifonunu...(güler)
- N: (güler) tuvaletini..
- F: Tuvaletini kullanıyoruz. Oranın sifonu çalışıyor. [N:hı hı] Birgün ee ben banyo yaptım **ve**₁₆ üzerimde havluyla birlikte (güler)... [N:(güler) **ee**₁₇?] Yan taraftaki **şeye**₁₈ girdim [ikisi de güler]
- N: -Hah hah ha. Tuvalete mi?
- F: Tuvalete gittim. **Meğer**₁₉ o gün **de**₂₀ orası temizlenmiş **ve**₂₁ bi İngiliz er..iki kıza verilmek üzere hazırlanmış (güler) [N: güler] Ben tuvaletteyken... (güler) arkadaşım Feray...(güler)...tuvaleti vurmaya başladı. [N: güler] Kapsına. [(güler)...ne diyo?
- N: 'Çabuk çık İngilizler geliyo' (güler)
- N: (güler) Aman Allahım, **ee**₂₂?
- F: Ben çok perişan vaziyetteyim.. (güler).. çıkamıyorum [N: (güler)]
- N: [Neden? (güler) **Ha**₂₃
- F: Havluluyum **ve**₂₄
- N: -**haa**₂₅ **anladım**₂₆. Bitmiyo **da**₂₇ **şey**₂₈..
- F: -Bi.....daha **da**₂₉ bitmedi.
- N: Hah hah ha (güler). Daha **da**₃₀ bitmedi. (güler) **ee**₃₁? (both laugh)..
- F: -(güler). **Ondan sonra**₃₂ bu sırada otelde çalışan ee çocuk gelmiş **vee**₃₃... İngilizler **de**₃₄ gelmişler **tabii**₃₅. Ee Feray durumu onlara anlatmış, onlar [N: hı hı] **da**₃₆ bu o.. esnada ben çıkana kadar ee..teras kata çıkmışlar, ordan İngilizlere manzara gösteriyorlarmış [ikisi de güler].
- N: Bu **da**₃₇ iyi.
- [335 sözcük, Ankara, 1992]

Bu anlatıda geçen söylem belirleyicilerinin görevleri aşağıdaki tablodaki gibidir:

Söylem belirleyicileri	Söylemdeki görev
1. de	vurgulama
2. tam(am) mı?	dinleyiciyi söyleme katma belirleyicisi
3. ee	ilgi/dinleme belirleyicisi
4. fakat	söylem yönü değişikliği belirtme
5. sonra	devamlılık belirleyicisi
6. şey	planlama belirleyicisi
7. yani	(hata) düzeltme belirleyicisi
8. yani	açıklama, açma belirleyicisi
9. tamam	ilgi belirleyicisi
10. ondan sonra	devamlılık belirleyicisi
11. o yüzden	ilişkilendirme belirleyicisi
12. de	vurgulama belirleyicisi
13. tamam	ilgi belirleyicisi
14. yani	çıkartım belirleyicisi
15. o yüzden	ilişkilendirme belirleyicisi
16. ve	söylem kurma belirleyicisi
17. ee	ilgi belirleyicisi
18. şey-	planlama belirleyicisi
19. meğer	(anlatılarda) dönüm noktası belirleyicisi
20. de	vurgu belirleyicisi
21. de	vurgu belirleyicisi
22. ve	söylem kurma belirleyicisi
23. ee	ilgi belirleyicisi
24. ha	onaylama belirleyicisi
25. ve	devamlılık belirleyicisi
26. haa	onaylama belirleyicisi
27. anladım	ilgi belirleyicisi
28. da	vurgulama belirleyicisi
29. şey	planlama belirleyicisi
30. da	vurgulama belirleyicisi
31. da	vurgulama belirleyicisi
32. ee	ilgi belirleyicisi
33. ondan sonra	devamlılık belirleyicisi
34. ve	söylem kurma belirleyicisi
35. de	vurgulama belirleyicisi
36. tabii	ilişki kurma belirleyicisi
37. da	vurgulama belirleyicisi
38. da	vurgulama belirleyicisi

Sonuç

Bir-iki dakikalık bir söylem kesitinde kullanılan söylem belirleyicilerinin sıklığı ve farklı işlevleri üstlenmeleri bu sözcüklerin yalnızca 'söylem-içi boşlukları' doldurma amacıyla kullanılmadığını göstermektedir. Söylem-içi boşlukları dolduruyor

gibi görünen sözcüklerin bile yakından incelendiklerinde daha farklı işlevler üstlendikleri görülecektir. Örneğin bu anlatıda sıkça karşımıza çıkan *ve*, *ondan sonra*, *şey*, *ee*, dinleyiciye farklı iletiler vermektedir. İlk ikisi dinleyicinin konuşma sırasını daha bir süre elinde tutmaya kararlı olduğunu belirtirken, son ikisi ise konuşmacının geçici bir süre için bir noktaya takıldığını, zihninde süren planlama ve hatırlama çabalarının devam ettiğinin bir göstergesidir. Kısacası, çalışmamızın başından beri 'söylem belirleyicisi' olarak ele aldığımız sözcükler günlük söylemde konuşmacının ve dinleyicinin iletişimi en etkin bir şekilde sağlamak için verdikleri çabaları gösterirler ve her biri, içinde kullanıldıkları söylem kesitine göre farklı anlamlar yüklenebilirler. Örneğin 'yani' konuşmacının kendi hatasını düzeltme (tabloda 7), söylediğini açma (8) veya dinleyicinin açıklama beklediği durumlarda kullanılabilir. Aynı şekilde, aşağıdaki örneklerde kullanılan 'işte' her seferinde farklı bir söylem işlevi yüklenmektedir:

1. F: Ee n'aptınız?
N: Bişey yapmadık ya işte. Evde dinleniyorum, geziyorum.
2. H: Bizde de tek taraflı hanım başladı. Ben başlıyamadım. Sakarin.
[Ü: (güler). Evet ha] Bişşeler yapıyo, [Ü: hıı] yemiyor bazı şeyleri yemiyor. bi- yemiyo. [Ü: işte.] lh meyvayı..
- 3 N: Nevit aslında bayağı aç durmaya çalışıyo yani.
Sabah bi sütlü kahve işte, bi tane o, öğlen yemiyo..
4. M: Bazı erkekler de çok yüz­süz ya [N: güler] ya bak 'olabilir Meltem' dedi 'işte'.. 'ben' dedi 'şuraya gitcem' işte' arayabilir miyim?' 'Hayır arayamazsın' dedim.

İlk iki örnekteki *işte* konuşmacının ve dinleyicinin paylaştığı, bilinen şeylere dikkat çeker. Birinci örnekteki işlevi 'herzamanki şeyler biliyorsun' iken, ikinci örnekte dinleyicinin konuşmacıyı anladığını, onun da benzer deneyimler yaşadığını belirtmekte ve aynı zamanda 'ilgi/dinleme belirleyicisi' olarak kullanılmaktadır. Üçüncü örnekte ise *işte* konuşmacının 'sabah sadece bir sütlü kahve' içtiğini vurgulama isteğini, her ne kadar burada sözünü etmese de 'bir sütlü kahvenin çok az olduğunu düşündüğünü' belirtmektedir. Sonuncu örnekte ise *işte* çok farklı bir işlev yüklenmiştir. Meltem arkadaşıyla yaptığı konuşmayı dinleyicilere aktarırken dolaysız anlatımdan dolayı anlatıma geçtiğini bize *işte* ile belli eder. Başka bir deyişle Meltem dikkatimizi söylemin geçici olarak yön değiştirdiğine çeker.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi söylem belirleyicileri konuşmacı ve dinleyici arasındaki iletişimi en etkin bir şekilde yürütmeye yarayan ve konuşmacıların zihninden geçenleri farkında olmadan ifade ettiğini gösteren gizli bir dil gibidir. Her belirleyicinin farklı bir anlamı vardır. Kimi zaman konuşmacı 'daha

konusacağım bekle biraz', 'sabırsızlanma bir sözcüğü anımsayamadım, şimdi bulacağım', 'şimdi söyleyeceğim çok önemli, dikkatle dinle', 'daha önce söylediğimle çelişiyorum ama...', 'dikkat! başka bir konuya zıplıyorum' gibi dinleyiciye çeşitli iletiler verme gereksinimi hissederken dinleyici de 'seni anlıyorum, ben de bilirim, ilgiyle dinliyorum devam et, anlayamadım açıkla' gibi düşünceleri olduğunu ifade etmektedir. Schourup (1985) bu yüzden sözü edilen birimleri 'evincives' diye adlandırır. Ona göre konuşmacı söyleme kendi kişisel katkısını sunmadan önce bu sözcükler bilişsel bir düzeyde iş görür ve konuşmacının kafasında devam eden düşünsel süreci gösterir.

Bu sözcükler bilişsel düzeyde iş görse de kullanım amaçları iletişim kolaylığı sağlamak, konuşmacı ve dinleyici arasında yakınlık ve bir bütünlük kurmaktır. Bu yüzden söylem belirleyicilerini 'etkileşimsel belirleyiciler' olarak adlandırmak daha uygun olabilir.

Sonuç olarak söylem belirleyicileri hem söylem düzenleyici, hem söylemin farklı bölümleri arasında ilgi kurucu, konuşma sırası ve söylem konusu düzenleyici işlevleri vardır. Yüklendikleri işlev ne olursa olsun bu sözcükler genel anlamda 'etkileşimsel düzey' de görev yapmaktadırlar.

Kaynakça

- Aijmer, K. 1986. Why is *actually* so popular in spoken English? In G. Tottie and Andersson, L., and P. Trudgill. 1990. *Bad Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Bakker, E. J. 1993. Boundaries, topics, and the structure of discourse: an investigation of the ancient Greek particle *de*. *Studies in Language*, 17(2), 275-311.
- Banguoğlu, T. 1990. *Türkçe'nin Grameri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Beach, W. A., and A. K. Lindstrom. 1992. Conversational universals and Biber, D.1988. *Variation Across Speech and Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Biq, Y-O. 1990. Conversation, continuation and connectives. *Text*, 10 (3), 187-208.
- Blakemore, D. 1987. *Semantic Constraints on Relevance*. New York: Basil Blackwell.
- Brody, J. 1989. Discourse markers in Tojolabal Mayan. *Proceedings of the Chicago Linguistics Society* 25, 15-29.
- Carlson, L. 1984. *Well in Dialogue Games: A Discourse Analysis of the Interjection well in Idealized Conversation*. Amsterdam : John Benjamins. comparative theory: turning to Swedish and American acknowledgement tokens in interaction. *Communication Theory*, 2 (1), 24-49.

- Edmondson, W. 1981. *Spoken Discourse: A model for Analysis*. London: Longman.
- Færch, C. and G. Kasper. 1984. *Ja und - og hva' sã?* - a contrastive discourse analysis of gambits in German and Danish. In Fisiak, J. (Eds.), *Contrastive Linguistics: Prospects and Problems*. Berlin: Mouton Publishers.
- Fraser, B. 1990. An approach to discourse markers. *Journal of Pragmatics*, 14, 383-395.
- House, J., and G. Kasper. 1981. Politeness markers in English and German. In Bäcklund (Eds.) *English in Speech and Writing: A Symposium* (119-129), Uppsala: Studia Anglistica Uppsaliensia.
- Ilgın, L. ve Büyükkantarcioglu N. 1994. Türkçe'de 'yani' sözcüğünün kullanımı. VIII. Dilbilim Kurultayı. İstanbul: İ. Ü. İletişim Fakültesi, 24-37.
- James, A. R. 1983. Compromisers in English: a cross-disciplinary approach to their interpersonal significance. *Journal of Pragmatics*, 7 (2), 191-206. *Journal of Pragmatics*, 18, 193-207.
- Jucker, A. H. 1993. The discourse marker *well*: a relevance-theoretical account. *Journal of Pragmatics*, 19 (5), 435-452.
- Kocaman, A. 1990. Dilbilim Terimleri Sözlüğü. *Dilbilim Araştırmaları*, 1990.
- Kryk, B. 1992. The Pragmatics of interjections: the case of Polish *no*.
- Labov, W. 1982. Speech actions and reactions in personal narrative. In D. Tannen (Ed.) *Analysing Discourse: Text and Talk* (219-247), Washington, D. C: Georgetown University Press.
- Longacre, R. E. 1976. Mystery particles and affixes. *Proceedings of the Chicago Linguistics Society* 12, 468-475.
- Maschler, Y. 1994. Metalinguaging and discourse markers in bilingual conversation. *Language in Society*, 23, 325-366.
- Maynard, S. 1989. Functions of the discourse marker *dakara* in Japanese conversation. *Text*, 9(4), 389-414.
- Ruhi, Ş.(yayına haz.).1994. Restrictions on the interchangeability of discourse connectives: A study on 'ama' and 'fakat'. Paper presented at the VIIth International Conference on Turkish Linguistics.
- Quirk, R., S.Greenbaum, G.Leech. and J. Svartvik. 1985. *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Saint-pierre, M. et M. Vadnais.1992. Du modalisateur au marqueur de ponctuation des actions: le cas de *bon*. *Revue Québécoise de Linguistique*, 22 (1), 241-255.
- Schiffrin, D. 1987. *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schourup, L. C. 1985. *Common Discourse Particles in English Conversation*. New York: Garland Publishing, Inc.

- Shible, W. 1989. Some remarks on particles and interjections in English and German. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, 37(3), 241-245.
- Sinclair, J. McH., and R. M. Coulthard. 1975. *Towards an Analysis of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Tanaka, K. 1994. On the Japanese attitudinal disjunct 'yahari/yappari'. Paper presented to the *International Colloquium on Processes of Linguistic Communication*. University College of North Wales, Bangor, June 23rd - 25th.
- Testa, R. 1988. Interruptive Strategies in English and Italian conversation: smooth versus contrastive linguistic preferences. *Multilingua*, 7(3), 285-312.
- Valentine, T. M. 1991. Getting the message across: discourse markers in Indian English. *World Englishes*, 10(3), 325-334.
- Watts, R. J. 1989. Taking the pitcher to the 'well': native speakers' perception of their use of discourse markers in conversation. *Journal of Pragmatics*, 13, 203-237.
- Yılmaz, E. 1994. Comparative and descriptive study of discourse markers: 'well' in English and 'şey' in Turkish. *Unpublished master thesis*. University of Essex.